

מקורות לעיון במס' שבת: פרק שואל

דף כו

מ. זילברמן

ניסן תשע"ד

(קנ.) **ודבר דבר**. תנן לא ישכור אדם פועלים בשבת ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים, ע"כ. ובגמ' מבואר דזה בכלל ודבר ודבר. ומצינו דנחלקו הראשונים בגדר האיסור, דאיתא לעיל (קיג:) התם שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול. ופירש"י, "כגון מקח וממכר וחשבונות". ואילו התוס' הקשו על רש"י דדיבור במקח וממכר נכלל בממצוא חפצין והביאו פירוש ר"ת ע"פ המדרש והירושלמי דסתם דברים בטלים נכללים באיסור זה.

בעה"ש (סי' ש"ז סק"א) יישב דברי רש"י נגד קושיית התוס', דקשה על התוס' מה ענין דיבור לממצוא חפצין. דהריממצוא חפצין היינו כגון להחשיך על התחום דעושה מעשה היתר בכדי שיוכל לעשות מלאכה לאחר השבת. ואילו ודבר דבר היינו דמדבר בענין מקח וממכר. וכתב דזה מבורר ברמב"ם. ונראה בכונתו דהרמב"ם כתב (פכ"ד ה"א), "יש דברים שהן אסורין בשבת אף על פי שאינם דומין למלאכה ואינם מביאין לידי מלאכה ומפני מה נאסרו משום שנאמר אם תשיב משבת רגלך עשות חפצין ביום קדשי ונאמר וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצין ודבר דבר, לפיכך אסור לאדם להלך בחפציו בשבת ואפילו לדבר בהן כגון שידבר עם שותפו מה ימכור למחר או מה יקנה או היאך יבנה בית זה ובאי זה סחורה ילך למקום פלוני, כל זה וכיוצא בו אסור שנאמר ודבר דבר דבור אסור הרהור מותר". הרי כתב דדיבור בדברי מקח וממכר נכלל בודבר דבר.

וכתב העה"ש (סק"ב) דנראה דשלא להרבות בדברים בטלים הוא משום מדת חסידות. ושכן משמע מהרמ"א שפסק ע"פ דברי תה"ד (סי' ס"א) דאף דאסור להרבות בשיחה בטלה בשבת אם יש בני אדם המתענגים "כשמדברים ומספרים שמועות מהמלכים ושרים ומלחמותיהם וכה"ג" (פוליטיקה בלע"ז) מותר. דאם הוא איסור גמור איך מתירים משום ענג שבת. אלא דמעיקר הדין ודבר דבר היינו כפירש"י ומה שפי' התוס' הוא ממדת חסידות.

וכן כתב הגר"א דוקא להרבות בשיחה בטילה אסורה בשבת. דזוהי משמעות לשון הרמב"ם (פכ"ד ה"ד), "ואסור להרבות בשיחה בטלה בשבת שנאמר ודבר דבר שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול". וכן נראה מדברי הרמב"ם לענין חשבונות. דאף דחשבונות של מקח וממכר אסורים, איתא בגמ' בסוגיין אמר רב יהודה אמר שמואל חשבונות של [מלך] ושל מה בכך מותר לחשבן בשבת, ע"כ. וכתב הרמב"ם (פכ"ג ה"ח), "אסור לחשב חשבונות שהוא צריך להן בשבת בין שעבר בין שעתיד להיות גזירה שמא יכתוב, לפיכך חשבונות שאין בהן צורך מותר לחשבן, כיצד כמה סאין תבואה היה לנו בשנה פלונית, כמה דינרין הוציא בחתנות בנו וכיוצא באלו שהן בכלל שיחה בטילה שאין בהן צורך כלל המחשב אותן בשבת כמחשב בחול". [ויש להעיר דלדברי הרמב"ם אין איסור חשבונות בכלל ודבר דבר גרידא אלא גזירה שמא

יכתוב. וזה דומה לשטר הידיוטות האסורים שמא יבוא למחוק (ה"ט).] הרי אף מה שהתירה הגמ' חשבונות של מה בכך מ"מ כתב עליהם הרמב"ם דהם בכלל שיחה בטלה שאין לעסוק בה.

(קנב.) **מת שאין לו מנחמין.** איתא בגמ' אמר רב יהודה מת שאין לו מנחמין הולכין עשרה בני אדם ויושבין במקומו וכו', ע"כ. ופסק הרמב"ם (פי"ג אבל ה"ד), "מת שאין לו אבלים להתנחם באים עשרה בני אדם כשרין ויושבין במקומו כל שבעת ימי האבילות ושאר העם מתקבצין עליהן ואם לא היו שם עשרה קבועין בכל יום ויום מתקבצין עשרה משאר העם ויושבין במקומו, ע"כ. והשיג עליו הראב"ד, "זה אין לו שורש". וקשה, דהלא מקור הרמב"ם מסוגיין. ותירץ הרדב"ז בכוונתו דהראב"ד בא להשיג דאין צורך שיהיו עשרה קבועים כל היום המתבטלין ממלאכתן. וכתב דאפשר דהרמב"ם מודה לזה, דרך יושבים שם בשעה שרגילים לנחם אבלים.

ובלח"מ כתב דהראב"ד הבין בכוונת הרמב"ם שהעשרה צריכים להיות כמתנחמים, והשיג שאין זו כוונת מימרא דרב יהודה. וכהבנתו ברמב"ם פירש במאירי בדין הגמ', "מת שאין לו מנחמים ר"ל שאין לו אבלים שיהיו צריכים לנחמם באים עשרה בני אדם כל שבעה יושבים להם בבית שמת שם ובאים אחרים ומקיפים אותם כאלו הם הצריכים לנחם וזה הוא כבודו של מת".

הרי"ף (מו"ק יח.) הביא דברי רב הונא להלכה. וכתב שלטי הגבורים שם בשם הרמב"ן דמוקמו היינו המקום שיצאה נשמתו, ד"באותו מקום שמת הנפש מתאבלת ושם צריך לתת לה תנחומין". וכן כתב בתשובות הגאונים (שערי צדק ח"ג שער ד' סי' ו' מרב פלטוי גאון). ואך דלהלכה כתב הרמ"א (סי' שע"ו ס"ג) דלא נהגו כדברי הרמב"ם (שהובאו להלכה במחבר), מ"מ כתב בשם המהרי"ל, "נוהגים להתפלל בעשרה כל ז' במקום שנפטר שם האדם, והיינו על אדם שלא הניח קרובים ידועים להתאבל עליו".

עיקר תוס' פרק שואל ומי שהחשיך

(קמח.) שואל, איתקין	(קנה.) למטה, רב יהודה
(קמח:) ניפרוס, לא מספקין, והא	(קנה:) אין אובסין
(קמט.) בשטרי, אילימא, לעולם, ודיוקני, בני חבורה	(קנו.) מהו לפרק, אין מזל
(קמט:) מטילין	(קנו:) כלדאי, ר' יהודה, והא אמר ר' יוחנן קמא
(קנ.) ור' יהושע, אומר, ודיבור, ואמר	(קנז.) לבר, הלקטי
(קנ:) ואין, אבל, בשלמא, במחובר	
(קנא.) אין, נכרי, אא"כ	
(קנג.) מי שהחשיך	
(קנג:) בו ביום	
(קנד.) בלאו	
(קנד:) שתיים	